

35. ETYKA W BIZNESIE

Z tego rozdziału dowiesz się:

- czym jest etyka biznesu,
- jakie zasady etyczne są ważne w prowadzeniu biznesu,
- dlaczego etyka w biznesie jest ważna.

Najważniejsze pojęcia:
etyka, swoboda umów, transparentność,
odpowiedzialność, społeczna odpowiedzialność biznesu

Etyka a działalność gospodarcza

Etyka to dziedzina, która zajmuje się szeroko pojętymi zasadami postępowania ludzi wobec siebie i otoczenia. Obejmuje normy wskazujące na to, co jest właściwym działaniem, a co nie. Normy te zwykle odwołują się do pewnych ogólnych zasad współżycia społecznego, ale również mogą się odnosić do obowiązującego prawa. Gdy mówimy o etyce, zazwyczaj odwołujemy się do uniwersalnych norm, do jakiejś powinności, sugerując, że należy coś zrobić tak, a nie inaczej, gdyż tylko taka droga jest właściwa, a inne są złe. Choć w praktyce, gdy mowa jest o etyce, często odwołujemy się też do powinności, która wynika z przepisów obowiązującego prawa.

Jak już wiemy, jedną z podstawowych kategorii ekonomicznych jest zysk, czyli odnoszenie korzyści z działalności gospodarczej. Jednak sam zysk – rozumiany jako pieniężna nadwyżka przychodów nad kosztami – może być osiągnięty na różne sposoby, w tym takie, których nikt nie uznałby za etyczne. Najprostszy przykład to kradzież i napaść na drugiego człowieka. Takie działania prowadzi do osiągnięcia osobistego zysku, ale trudno je nazwać etycznym. Jest to działanie we własnym interesie, ale z naruszeniem interesów innych ludzi. Takiego postępowania nie można też nazwać „działaniem gospodarczym dla zysku”, ponieważ działalność gospodarcza opiera się na zasadzie dobrowolności – swobody umów zawieranych między suwerennymi stronami. W wypadku napaści i kradzieży oczywiście nie może być o tym mowy.

Zasada swobody umów

W tym miejscu dochodzimy do jednej z podstawowych i najbardziej fundamentalnych kategorii etyki biznesu – **swobody umów**, z której wyprowadzane są dalsze wartości. Można śmiało stwierdzić, że zasady etyki biznesu w mniejszym lub większym stopniu wypływają właśnie z tej kategorii. W świetle zasady swobody umów dwie strony kontraktu decydują się go podpisać dobrowolnie, bez zastosowania groźby fizycznej. Dotyczy to wszelkich form kontraktu: między konsumentem a sprzedawcą, między dwoma przedsiębiorcami, między pracownikiem a pracodawcą itd. Jedna strona jest coś winna drugiej i odwrotnie. Są nawzajem swoimi dłużnikami. Nikt nie robi tutaj żadnych prezentów i nie jest to działalność charytatywna, lecz świadoma i dobrowolna wymiana.

Piramida finansowa

Jednym z klasycznym nieetycznych przykładów działań na rynku jest tworzenie tak zwanej piramidy finansowej. Działa ona trochę na zasadzie łańcuszka. Chodzi w niej o to, że osoby na początku łańcuszka zapraszają np. kolejne trzy do udziału. Tamte z kolei następane 3. W ten sposób piramida szybko rozrasta się z 3 osób do 9, a następnie 27 i już zaraz do 81 i tak dalej. Za przyłączenie się do piramidy i obietnicę przyszłych wysokich zysków trzeba zapłacić wpisowe. Manipulacja polega na tym, że w pewnym momencie łańcuszek rozrasta się tak, że osobom, które założyły piramidę, opłaca się wypłacić pieniądze bez spłacania późniejszych inwestorów. Istotą piramidy jest zatem świadome nieetyczne działanie – wykorzystywanie wpłat późniejszych klientów do wypłacenia sobie dużych pieniędzy, czyli po prostu defraudacji. Nie wszystkie błędne inwestycje są jednak piramidą finansową. Jeśli ktoś źle zainwestował środki swoich klientów, to nie musiał tego robić ze złą wolą.

Transparentność i odpowiedzialność

Wśród cnót etyki biznesu wymienia się m.in. takie cechy jak **transparentność** i **odpowiedzialność**. W świetle tej pierwszej obie strony kontraktu muszą znać dokładnie przedmiot umowy. Jeśli któraś ze stron działa podstępem w stosunku do drugiej i wprowadza ją w błąd, jest to

przypadek zachowania nieetycznego, ale również łamiącego ducha swobody umów. Przykładem mogą być działania grupy osób, która rozdawała stare artykuły gospodarstwa domowego emerytom za pokwitowaniem. Jak się później okazało, nie było to wcale pokwitowanie, lecz umowa kredytowa na zakup tych artykułów. Tym samym jedna strona wprowadzała

Korupcja

Korupcja przedstawia fikcję formalnych przepisów prawa w danym kraju. Oznacza, że ludzie wykształcili nieformalne metody załatwiania spraw, podczas gdy oficjalny aparat urzędowy funkcjonuje na papierze według zupełnie innych reguł niż w praktyce. Warto przy tym pamiętać, że korupcja jest bardzo często symptomem większego problemu (a niekoniecznie przyczyną samą w sobie): nie ma społecznej akceptacji dla funkcjonującego systemu prawnego. Dlatego nie bez znaczenia dla rozmiaru korupcji jest to, jak funkcjonuje rząd i jak postrzegają go obywatele.

Organizacja Transparency International (TI) dokonuje międzynarodowych porównań problemu korupcji. Stworzyła w tym celu publikowany co roku Indeks Percepcji Korupcji. Ocena najniższa (0) oznacza w indeksie największą korupcję. Ocena najwyższa (100) oznacza najmniejszą korupcję. Według indeksu za rok 2018 najmniej skorumpowane były następujące kraje.

Miejsce	Kraj	Wartość indeksu
1.	Dania	88
2.	Nowa Zelandia	87
3.	Finlandia	85
3.	Singapur	85
3.	Szwecja	85
3.	Szwajcaria	85
7.	Norwegia	84
8.	Niderlandy	82
9.	Kanada	81
9.	Luksemburg	81
36.	Polska	60

Źródło: <https://www.transparency.org/cpi2018>

celowo w błąd drugą i zapewniała, że podpis dotyczy czegoś innego, niż rzeczywiście dotyczył. Był to kodeksowy przykład łamania nie tylko obowiązującego prawa, lecz także działania łamiącego elementarne zasady etyczne, w szczególności zasadę przejrzystości.

Innym, mniej drastycznym przykładem mogą być niejasne zapisy w umowach zawieranych między stronami, z których jedna ma nadzieję ten brak precyzji wykorzystać. Nie sposób również pominąć tego, że może dojść do konfliktów już po zawarciu umowy. W momencie podpisania jakiegokolwiek kontraktu obydwie strony na nim zyskują. Taka jest zresztą natura handlu. Z czasem jednak może się okazać, że któraś ze stron uzna się za pokrzywdzoną w wyniku zawartej transakcji. Tak zapewne będzie w wypadku, gdy produkt nie spełnia pokładanych w nim oczekiwań albo gdy świadczona usługa jest jakościowo niezadowolająca.

Spółeczna odpowiedzialność biznesu

Przy poruszaniu kwestii etyki w biznesie często przywołuje się pojęcie społecznej odpowiedzialności biznesu (*corporate social responsibility, CSR*). Według koncepcji CSR firma nie może koncentrować się jedynie na osiąganiu zysków pieniężnych. Powinna także szanować inne uzasadnione uprawnienia uczestników życia społeczno-ekonomicznego np. nie zatruwać lokalnych wód gruntowych. Innym dobrym przykładem wdrażania CSR jest kwestia pracy przymusowej. Przedsiębiorstwo, które chce działać zgodnie z ideą CSR, nie powinno godzić się na zatrudnianie pracowników, którzy są niewolnikami dyktatorskiego rządu. Literatura z zakresu CSR mówi nawet o tym, że samo kupowanie produktów wytworzonych przez pracę niewolniczą powinno być etycznie potępione. Przedsiębiorstwa świadome społecznej odpowiedzialności biznesu powinny wprowadzać systemy monitorowania pomagające zapobiegać tego typu przypadkom.

Przy omawianiu społecznej odpowiedzialności biznesu ważne jest rozróżnienie na interesariuszy i akcjonariuszy. Akcjonariusze to bezpośredni właściciele przedsiębiorstwa, którzy chcą, żeby rosła pieniężna wartość spółki. Natomiast interesariusze to pojęcie szersze, które obejmuje wszystkie osoby, na które oddziałuje przedsiębiorstwo, czyli również pracowników, klientów, kontrahentów, czy też inne osoby trzecie (np. takie, które są poszkodowane przez działalność przedsiębiorstwa).

Staje się to często przedmiotem sporu między tymi, którzy do transakcji doprowadzili. Wtedy kluczowa w odniesieniu do zawartych umów jest odpowiedzialność. Jeśli sprzedawca dostarcza produkt wadliwy, bierze na siebie ciężar z tym związany (o ile, jak to się najczęściej dzieje, realia prawne tak przewidują). Oznacza to, że musi wynagrodzić klientowi poniesioną stratę, na przykład zwracając mu pieniądze albo usuwając zaistniałą usterkę. Elementem etycznego prowadzenia biznesu jest uwzględnianie w ofercie systemu reklamacyjnego i gwarancyjnego, gdyż statystycznie rzecz biorąc, każdy, nawet najlepszy produkt może się niekiedy okazać wadliwy.

Znaczenie etyki dla rozwoju gospodarczego

Etyka w biznesie jest niezwykle ważna dla sprawnego funkcjonowania gospodarki. Łatwo to zrozumiemy, kiedy wyobrazimy sobie świat, w którym ludzie ignorowaliby całkowicie zasady etyczne. Gdyby każdy oszukiwał swoich kontrahentów i tylko czekał na okazję, żeby wprowadzić ich w błąd, to nie mogłaby się rozwinąć żadna długofalowa działalność gospodarcza. Trudno byłoby o długookresowe planowanie działań ekonomicznych i rozważanie długoterminowych inwestycji w sytuacji, gdyby nikomu nie można było zaufać.

Etyczność zysku

Największe spory i dyskusje na temat etyki dotyczą kwestii zysku pieniężnego osiąganego przez przedsiębiorstwa. Czy taki zysk powinien być jedynym wyznacznikiem w prowadzonej działalności? W praktyce tak nie jest, ponieważ przedsiębiorstwo powinno szanować pewne zasady i nie uciekać się do podstępów czy oszustwa, by osiągnąć większe zyski. Nie może także prowadzić działalności w sposób zagrażający życiu, zdrowiu i własności innych ludzi. I tak, fabryka zatruwająca wody gruntowe na sąsiedniej działce może działać dla zysku, ale odbywa się to z naruszeniem zasad etyki. Granice działań dla zysku bywają przedmiotem sporów. Stąd narodziło się pojęcie społecznej odpowiedzialności biznesu. Mimo że termin ten bywa różnie definiowany i jest podatny na rozmaite interpretacje, oddaje ogólną ideę, że maksymalizacja zysku przez przedsiębiorstwa musi się odbywać w ramach pewnych ogólnie przyjętych

zasad etycznych i prawnych. Odnosi się to również do przypadków kontrowersyjnych moralnie, na przykład współpracy przedsiębiorstw międzynarodowych z dyktatorskimi rządami państw.

Zysk może być głównym kryterium działalności, jeśli ta działalność jest zgodna z fundamentalnymi zasadami etycznymi. Ale nawet wtedy przedsiębiorstwo nie musi się ograniczać tylko do działalności nastawionej na zysk pieniężny. Wszystko zależy od właściciela. Może on podjąć decyzję, że przedsiębiorstwo ma stawiać sobie cele wychodzące poza maksymalizację zysku lub cele równoległe do osiągnięcia dostatecznych zysków.

Upadłość Enronu

W 2001 roku doszło do głośnej upadłości korporacji Enron (działającej na rynku energetycznym), a wraz z nim do upadku znanej niegdyś firmy audytorskiej Arthur Andersen. Wówczas majątek Enronu był wart kilkadziesiąt miliardów dolarów, co czyniło z niego jednym z największych upadających przedsiębiorstw. Upadłość wzbudziła powszechne oburzenie, ponieważ przedstawiciele zarządu (oraz firmy audytorskiej) dopuścili się wielu nadużyć, defraudacji pieniędzy inwestorów i pracowników – i to nawet wtedy, gdy było już wiadomo, że przedsiębiorstwo znalazło się na skraju upadłości.

Inne zastosowania zasad etyki w działalności gospodarczej

Etyka w biznesie obejmuje również zasady zawierania umów między pracownikami i pracodawcami. Przedmiotem takich umów jest wykonanie określonego rodzaju pracy w zamian za ustalone w umowie wynagrodzenie. W wyniku zawarcia kontraktu pracownik jest winien usługę pracodawcy, a pracodawca jest mu winien pieniądze. Przykładem nieetycznego postępowania w trakcie realizacji kontraktu może być ignorowanie obowiązku pracy i nieuprawnione korzystanie z majątku przedsiębiorstwa przez pracownika albo niezapłacenie mu za wykonaną pracę przez pracodawcę. Jednym z problemów etycznych w przedsiębiorstwie mogą być też niezdrowe relacje między pracownikami. Mowa tu o mobbingu, zjawisku polegającym na prześladowaniu, poniżaniu lub napastowaniu pracownika.

Pamiętaj, żeby oprócz uważnego czytania umów zwracać uwagę na dokumenty i inne narzędzia służące do identyfikacji Twojej tożsamości. Nie powinieneś/powinnaś oddawać na przechowanie dowodu osobistego, paszportu czy prawa jazdy. Staraj się zawsze unikać skanowania czy kserowania takich dokumentów (a jeśli to robisz, to dokładnie oznacz markerem ksero lub skan - napisz, w jakim celu zostało wykonane). Pilnuj własnych numerów identyfikacyjnych, numeru PESEL czy też osobistych danych dotyczących logowania się na ważnych stronach (np. bankowości elektronicznej) lub numerów kart kredytowych, numerów PIN i haseł. W dobie dynamicznego cyfrowego postępu kradzieże tożsamości (także danych przez Internet) będą jedną z częściej spotykanych metod okradania klientów.

Nie używaj tego samego hasła do wszystkich kont i portali – w szczególności hasło do konta bankowego powinno być unikatowe i niemożliwe do łatwego wywnioskowania z danych osobistych (rok urodzenia, imię, nazwisko). Pamiętaj, że dłuższe hasła są lepsze od skomplikowanych (choć jedno nie wyklucza drugiego). Na przykład hasło „J@J€czn^c@#*” sprawny komputerowy system łamania haseł odgadnie w kilka dni. Podczas gdy ten sam system hasło „pietruszkadwokatdnopies” będzie łamać przez kilkaset lat (mimo że człowiekowi łatwiej zapamiętać ten drugi sposób wymyślenia hasła). Jeśli masz problemy z zapamiętywaniem haseł, to stwórz sobie prosty system ich przypominania według nikomu nieznanego klucza.

Pojęcie etyki w biznesie jest tak szerokie, że stanowi odrębny obszar badań. Niestety, nie możemy ich wszystkich nawet streścić w tym rozdziale. Do innych ważnych kwestii etycznych można zaliczyć: etykę pracy w przedsiębiorstwie (klarowność zasad w miejscu pracy: zatrudnianie, zwalnianie, awansowanie itd.), etykę uczciwego konkutowania (nieoczerzanie konkurencji, niewręczanie łapówek politykom, aby ograniczali konkurencję), etykę właściwego komunikowania się z otoczeniem przedsiębiorstwa (informowanie pracowników, inwestorów i klientów o problemach związanych z przedsiębiorstwem).

Przedmiotem etycznych (oraz prawnych) rozważań są dyskusje dotyczące rynku finansowego, zarządzania pieniędzmi innych ludzi, niespłacania

Mobbing to zjawisko szykanowania i prześladowania współpracowników w miejscu pracy (najczęściej podwładnych). Mówiąc inaczej, to nieszanowanie i poniżanie innych ludzi.

długu oraz regulowania zobowiązań podatkowych przez podmioty gospodarcze. W dyskusjach etycznych o systemie podatkowym częstokroć otwiera się dyskusję nad etycznością tak zwanej „optymalizacji podatkowej” (czyli po prostu chęci płacenia niższych podatków) czy też dyskusję o moralności „redystrybucji dochodu” (czyli po prostu zabieraniu jednej grupie pieniędzy i przekazywaniu ich innej). To jedne z kilku przypadków, w których ekonomiczna teoria i realia mocno zazębiają się z rozważaniami natury moralnej. Czy moralne jest unikanie opodatkowania? Czy moralne jest przejmowanie siłą pieniędzy i przekazywanie ich innym? Zwykle nie ma powszechnej zgody co do wielu z tych kwestii.

Pytania i zadania

1. Wyjaśnij, czym jest etyka w biznesie.
2. Podaj przykłady zasad etycznych w biznesie.
3. Dlaczego etyka w biznesie jest ważna?
4. Wskaż przykłady nieetycznych zachowań w biznesie.
5. Wskaż przykłady działań nieetycznych w miejscu pracy.
6. Znajdź informacje o Bernardzie Madoffie. Dowiedz się zwłaszcza, jak funkcjonowała jego piramida finansowa i dlaczego upadła.
7. Pewien bank reklamował swoje lokaty jako oprocentowane na 6% w sytuacji, gdy praktycznie wszystkie inne banki oferowały lokatę na 5%. Bank nie zawarł jednak w reklamie tego, co było zapisane małym drukiem w umowie: że po wpłaceniu pieniędzy środki leżą beczynnie na koncie przez dwa miesiące, zanim lokata się rozpocznie. Przedyskutuj postawę etyczną banku.